بسم الله الرحمن الرحيم

دافغانستان اوپښتو تاریخ ته لنډه کتنه

Ketabton.com

لیکوال او راټولونکي : محمد الیاس حمیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهیواد ستراو نومیالې شخصیت احمدشاه بابا
فرهنګی، تولنیز ژوند، او لاسته راوړنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمد خان دزمان خان زوی او ددولت خان سدوزايي لمسی په(۱۷۲۲ز) زکال چې د(1101 هجري لمريز سره برابر دی په هرات کی زیږیدلی دی. په پنځه ویشت کلنئ کي دشیرسرخ زیارت په جرګه کی واک ته ورسید. دغنمو وږی دکابلی صابر شاه له خوا چی یو دینداره شخص و دنوموړی په پټکی کي دشاهی سنبول په عنوان وتومبل شو. په دی توګه احمد شاه بابا واک ته ورسید. نوموړي له ټاکل کیدو څخه وروسته لاندې ټکي دموخو په توګه په پام درلودل:

1)دمرکزي قدرت بیا جوړول اویو والی.
2)دافغانستان دطبیعی پولو امن، چي له اموسیند څخه یي دسند او هند تر سینده پوری اوږدوالی درلود.احمد شاه بابا په ځینو کارونو لاس پوری کړ. هیواد ته یي له سیاسی او اقتصادي اړخه یووالی ورو بابنه. دقبایلو ترمنځ اختلافونه یي له منځه یوړل. خلک یي وهڅول چی دهیواد په ګټو او تاوانونوکی سره شریک شي.
چاروا کوته دمشهوری ورکولو لپاره یي دمشرانو دتلپاتی جرګي بنسټ کینود.ددې پروګرامونودپلی کولو اوموخوته درسیدلو په موخه یې، دمذهبي ډلو ملاتړ په پام کی ونیوه.
دخپل ټولنیزدریځ دټینګښت لپاره یي دخپښئ داړیکو په ټیدګښت لاس پوري کړ.
احمدشاه بابا دښه استعداد په درلودلوسره په ټولو برخو کې زیاروایست او ددولت دچارودپرمخ بیولو په لاره کی ډیری ستونزی وګاللې.

داحمد شاه بابا کارنامې

احمدشاه بابا دمعاصر افغانستان دبنسټ اینودونکی په توګه ددې خاوری په جوړښت او دقومونو ترمنځ دیووالي په رامنځته کولو کی بریالي شو.له همدی امله دځانګړي ځای درلودونه برخمن و.
نوموړی هغه پاچا وه چی تاج یي پرسر نه اینسوده،تشریفات یي نه خوښیدل پټکی یي تاړه او دځمکي پر مخ کښیناسته. هغه له خلکو سره نیغه اړیکه درلوده. دسوله ییزه شخصیت په توګه یي دخلکو په شخړو کي پریکړې کولی. په ورین تندی یي کړکیچونه یي په سوله ییزډول حلول.احمدشاه بابا په سیاست کی دنرمښت پلوی و اوتل به یي دوستئ له لاری چلند کا وه سره له دی چی دخاورې دپراخوالی هوډ یي درلود،له وینو تویولو نه یي ډډه کوله. دده دښو او نیکو اخلاقو له امله ورته بابا لقب ورکړل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داحمد شاه بابا پوځی سوقیات

احمد شاه بابا کله چی واک ته ورسید، له هغه څخه وړاندې افغانستان دپردیو قواو په وسیله تجزیه او نیول شوی و. ځکه نو احمدشاه بابا دپخوانیو له لاسه تللو سیمودلاسته راوړلو اودطبعی سرحدونو دټاکلو لپاره یولړ سفرونه او پوځې سوقیات پیل کړل چی هریو یې جلا جلا ارزښت لری چی دهغو له جملی څخه اووم سفردپانیپت جګړه ذکرکوو.

اووم سفر دپانیپت جګړه(1760_1761)زیږدیز

په ختیځ کی احمدشاه بابا دا سفر ډیراهمیت ورډی، ځکه په (1758) م کال کې په هند کی مهمی پیښني رامنځ ته شوی. لومړی دپنجاپ سیکانو پاڅون وکړ، ورپسې مرهټیانو دهند مرکزې اوشمالی برخو ته داخل شول اودریم ته چی اسلامی حکمت چی مسلمانانو جوړ کړی و، له منځه لاړ. په هغه وخت کی چی احمدشاه بابا دنصیرخان بلوچ په ټکولومصروف و، دمرهټیانومشر(سندیا) مرکزی هند ته ورسید.راجپوتانو اوجټانو سره یې اتحاد وکړ او سندیا دپنجاپ لوری ته حرکت وکړ. ادینه بیګ هم ورسره یوځای شو اوپنجاب یې ونیو. شهزاده تیموراو سردارجهان خان پیښور ته شاتګ وکړ.
کله چی احمدشاه بابا له بلوچستان څخه داډمن شو ددیرش زره پوځیانو سره دبولان ددرې له لاری سند ته ورسید اوله شهزاد تیمور اوجهان خان سره یو ځای شو، دپنجاب لوری ته یې حرکت وکړ سندیا او غازی الدین چی څنګه د احمدشاه بابا له حرکت څخه خبر شول، له نجیب الدوله سره یې سوله وکړه اودډهلی لوری ته روان شول، په ډهلی کی یې دویم عالمګیر وواژه اوکړوسی یې پاچا کړ، په دغه وخت کی احمدشاه بابا له دری قواو سره مخامخ شو، لومړنی دسندیا قوا، دډهلی له لاری په اوړدو کې، دویمی قوې په(هولګر) پوری اړه درلوده جمنا په کیڼ لوری کې ځای پرځای وه او دریمه قوه د(جنګورا) او غازی الدین وه.

څنګه چی جګړه پیل شوه، دري ګونه قوا وی داحمدشاهي دځواک پروړاندی ماتی وخوړه، کله چی غازی الدین اوجنګورا دسندیا له ماتې خبر شول، ډهلی یې پرېښود او وتښتېدل. دمرهټیانو مشر(بالاباجي) دمرهټه وټولو مشرانو ته خبرورکړ،چی نوی لښکر ترتیب کړی اوراجپوتانو به مرهټه و سره اتحاد وکړچی شمیر یې دوولکو ته رسیده په داسی حال کی چی داحمدشاه بابا دپوځیانو شمیر شپیته زره و، دپانی پت په ډګر کې ډیره لویه جګړه ونښته افغانان فاتح او مخالفو ماتې وخوړه، احمدشاه بابا ډهلی ته داخل شو. دډهلی تخت یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شهزادهعلی ګوهر،سياسی او اداری چاری يې شجاع الدوله او پوځی چاری يې نجيب الدوله ته وسپارلې او پخپله کندهار ته راستون شو.

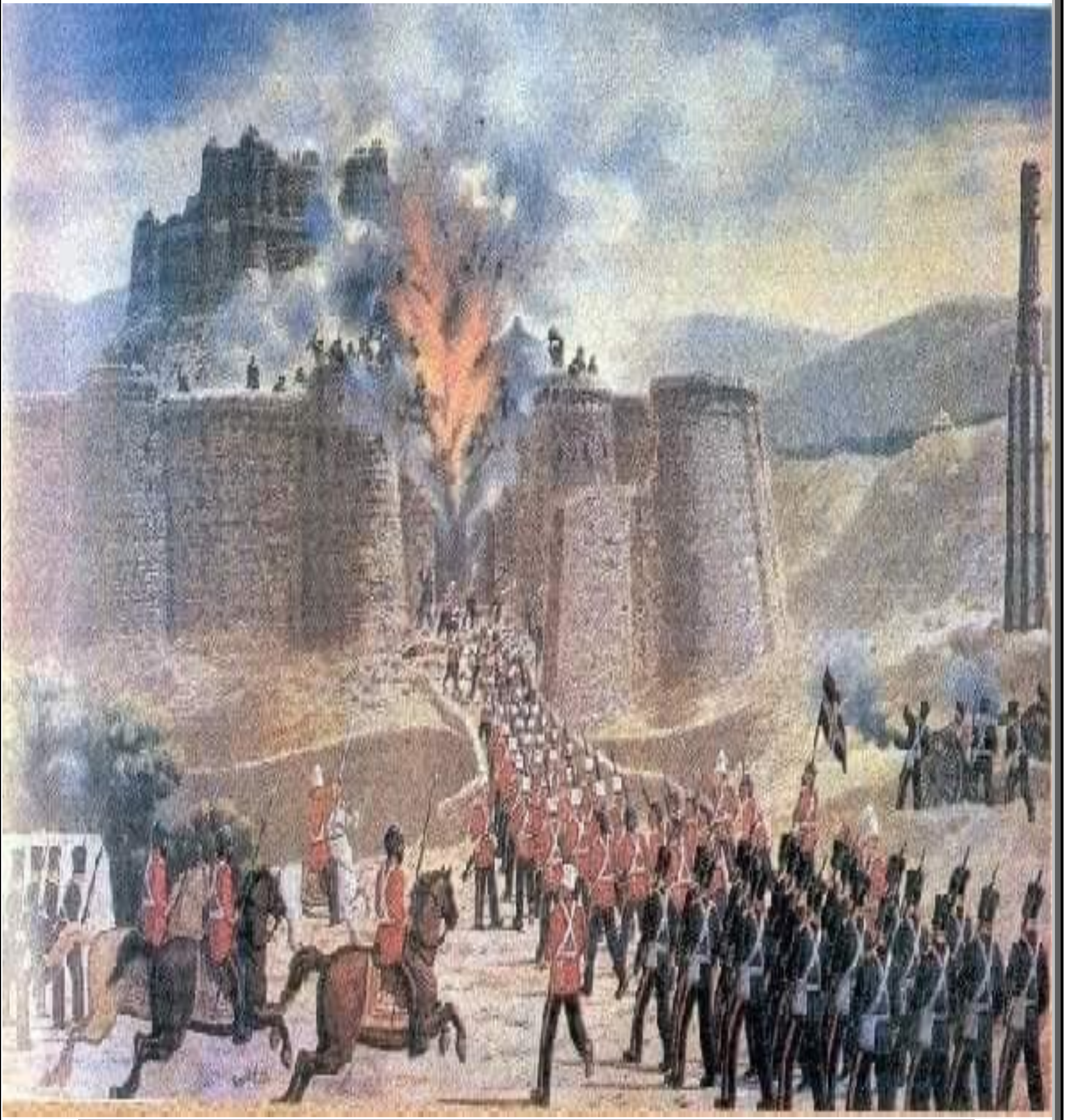

(c) ketabton.com: The Digital Library

د احمد شاه بابا فرهنګي او ټولنیزې کړنې

د دغي عالیقدر پښتون امپراطور په وخت کي ادب او فرهنګ ته هم کار شوی ؤ، په خپله احمد شاه بابا په معنوي لحاظ هم یوه وتلي څېره وه او دده د اشعارو دیوان دده پر معنوي څېره ستر شاهد دی، د تصوف او عرفان سره علاقمند ؤ، خو په شعر کې یې حماسي هم ځای لره، د تاریخي افتخاراتو د ساتني له پاره یې په (1754م) کال یې په کندهار کې د بیت الاشراف په نوم لومړنی موزیم جوړ کړو، همدارنګه د تاریخ له ثبت سره یې هم علاقه لرله، نو ځکه یې په درباري تشکېلاتو کې د دولتي مؤرخ له پاره یو مقام منځ ته راوړو او په (1757م) کال کې یې د دربار منشي محمود الحسیني په دغه دنده وټاکه او حسیني هم هغه مشهور تاریخ چې تاریخ احمد شاهي په نوم سره یادېږي، په دوه ټوکه کې ولیکه او نور ډېر تالیفات دده په دوره کې رامنځ ته شو.

د احمد شاه بابا مړینه

دا چې احمد شاه بابا د هند له سفر څخه راوګرځېد، ډېرو جنګونو او سفرونو ستړی کړی ؤ نو په لاره کې ناروغ شو، کله چې کندهار ته ورسېد، د ناروغۍ له امله ضعیف شوی ؤ او په (1773م) کال کې یې د درملني په خاطر مشهد ته سفر وکړو، خو کله چې افغانستان ته راستون شو، نو ډېر ضعیف شوی ؤ، په دې وخت کې یې یوه جرګه د رئیسانو او د دولت له مامورینو څخه جوړه کړه چې په نوموړې جرګه کې یې شهزاده تیمور خپل ولیعهد وټاکه د جرګې غړو هم د احمد شاه بابا د نظر سره موافقت وښوده، بالاخره د احمد شاه بابا ناروغي سخته شوه او د طوبې د غره په لور ولاړ چې بالاخره هملته احمد شاه بابا د جمعې په شپه د رجب د میاشتي په شلمه د (51) کلنی په عمر سترګې له نړۍ پټې کړې او ډېر ژر دهغه د مرګ خبر په ټول افغانستان کې خپور شو، د هغه جسد مبارک یې د طوبې له غره څخه راوړو، د خرقې مبارکې تر څنګ یې خاورو ته وسپارلو، چې دده د مزار د ګنبدې ډېرلیک دادی.

روح یې ښاد او جنت الفردوس یې ځای شه

(c) ketabton.com: The Digital Library

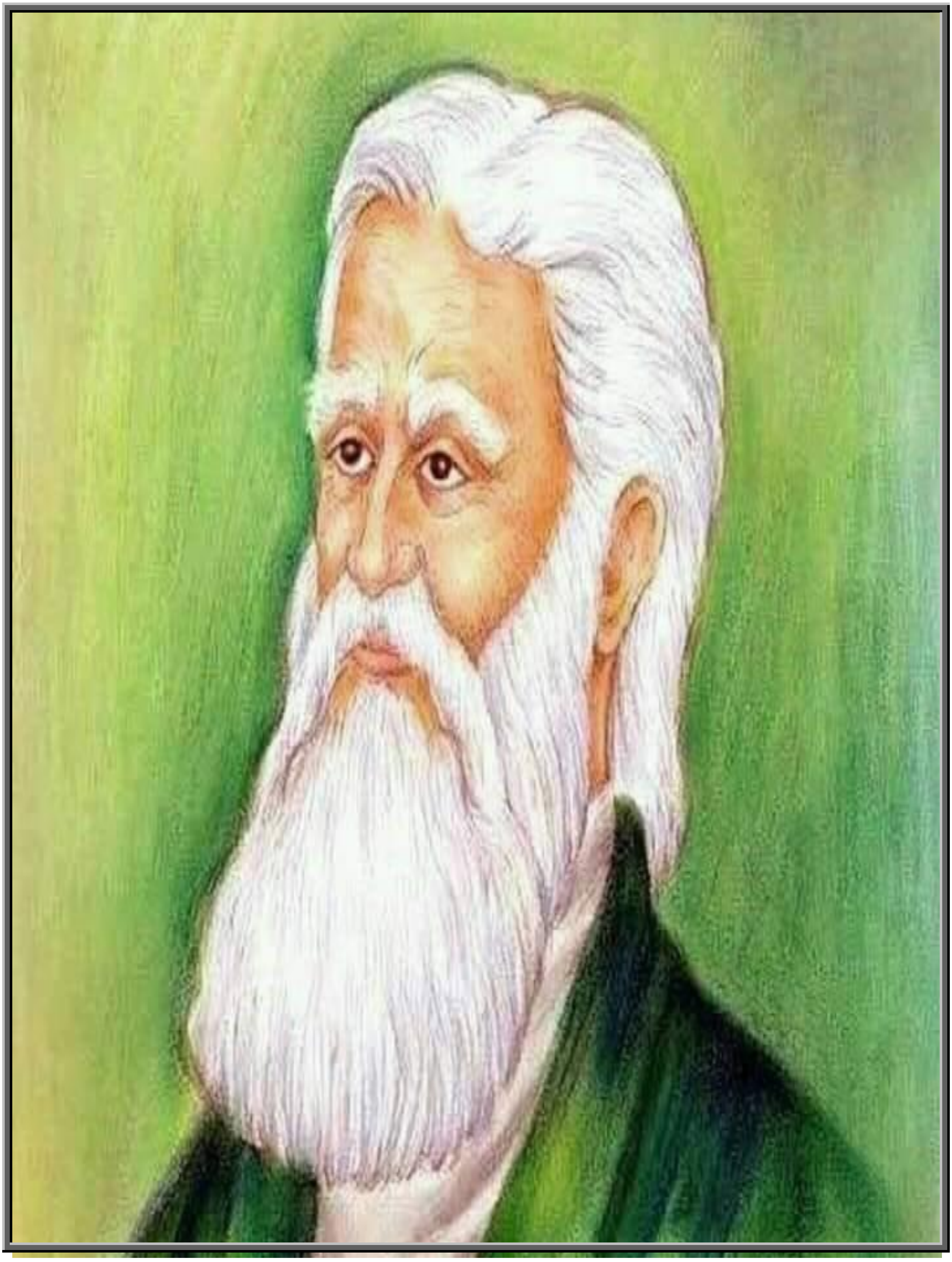

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستراونومیالي شخصیت عبدالرحمان بابا

رحمان بابا د پیښور په هزار خانی کې دبهادر خان په یوه علم پروره کورني کې نړۍ ته سترګي غړولي دي.
رحمان بابا دژوند او دزیږیدو دنیټي په هکله پوهان او محققین به یوه نظر نه دی خو مختلفو افکارو سره یعنی دپټی خزانې څخه ددی صوفي شاعر دژوند زمان زیږیدو نیټه د (1042) ه کال ښودلی دی خو ددی نظر سره قلندر مومند هم نظر نه دی او د هغه ژوند (1018) کال ښودلی دی.

په هر حال د رحمان بابا د ژوند زمانه دخوشحال ، ارزاني ، دولت لوانی ،میرزاخان انصاری سره ښودل شوي دي

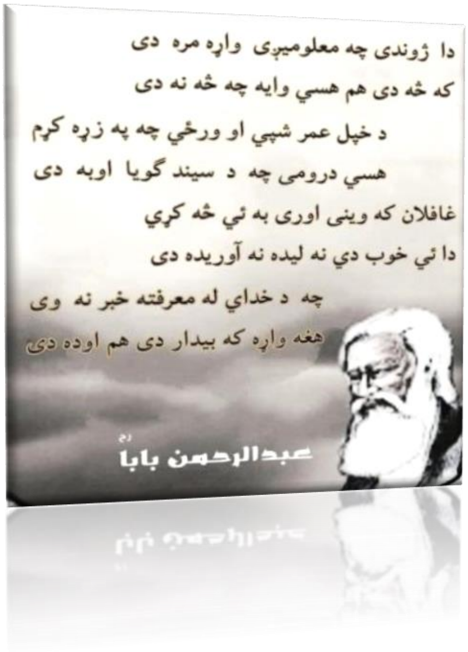

اودهغوی هم عصره ګڼل شوی دی څکه ده پخپله په یو بیت کی ددغه شاعرانو ذکر کړی ده لکه چې وایي:

دمیرزا د ارزانی دعوه به پرې کا
قدر دان دشاعرانو رحمان راغی
یا په بل بیت کي وایې:

خوشحالان او دولتان مي غلامان دي
زه رحمان په پښتو ژبه عا لمګیر یم

خو د قلندر صاحب د نظر سره پو هان یو څه اختلاف څرګندوي او داسي وایې چې که رحمان بابا په (1018) کې زیږیدلی وی نو بیا یې ولي د دغو شاعرانو نه علاوه د مصری خان ګګیاني ،معذ والله خان ، کامکار ختک او ځینی نورو شاعرانو ذکر ندی کړي بل داچې اشرف خان هجري وایی چې رحمان بابا (1100) نه تر (1104) کلونو پوري یو پوخ اوسنجیده شاعر وه لکه چې وایې :

درحمان په ویل ځای د لقب نشته
چې یې ما شعر منظور کړ معتبر دی

درحمان بابا ژوند په اړوند خو دقلندر صاحب نظر دپوهانو لخوا زیات دتایید وړ ونه ګرځید لو او په اثبات باندې رسیدلي چې دقلندر نه مخکې زیږیدلي دی رحمان بابا دشخصیت یه

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ويلي شو چې دی يو فقير طبع ملنګ او صوفي شاعر وو دارايي يې نه درلوده بلکه يو غريب او درويش صفته انسان تير شوی دی لکه چې پخپله وايي:

و

څوک راکاندې قسم په کردګار
که درهم لرم په کورکې يا دينار
زه درهم او دينارنه لرم په کور کې
ولې ټول خلک مې بولي دنيادار

او يا لکه چې وايي :
که زردار دزردارانو اشنايان وي
د رحمان داشنايانو تکيه خدای دی

خو دی له يوی خوا غريب وو خو له بلې خو ا هم يو خودداره انسان وه هم په دا وايي:
چې نه له ځايه چيرته خوځم
نه د هيڅ ديوه مخلوق يم منت بار

رحمان بابا په خپل عمر کې خورا ښه اشعار ويلي دي او پښتو ادبيات پری غني کړې دي خو دده داشعارو ځينی موږ ته فقط يو ديوان را پاتي دی اودنورو اشعارو په باب يې احوال نه دی ورکړل شوې لکه څنګه چې دده دزيږيدو په باب اختلاف موجود وو همدا رنګه يې دمړينی په هکله يې هم نارستې ليکنې شوې دي.
دپټی خزانې مولف محمد هوتک ابن داود د رحمان بابا دوفات کال (1118) ښودلي دی خوداسې ويل کيږي چې دا ليکنه به دقيقه نه وی رحمان بابا په خپلو اشعارو کې دشاه عالم يادونه کړی ده چې دا سړی (1119–1124) ژوندې وو لکه چې وايې:

اوس نوبت دشاه علم دی
دورتير شو
خدازده څه بار ی شي پينبه
عا شور راشی که اختر

دعبدالرحمان بابا دديوان په يوه سريزه کی لاکل شوی دی،چی عيدالرحمان بابا دپښتو دسجری نسبت له مخی (سړين) په سړين کی(غورياخيل) اوپه غورياخيلو کی (مومند) په مومندو کی (**داودزی**) په دويزو کی ابراهيم خيل دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم رحمان بابا په قوم مومند دی خو دی ځان کوم قوم ته نه منسوبه وی او ځان دخدای (ج) دپاکی مینی ريښتيني عاشق بولی اودخدای(ج) په مینه کی ډوب دی. او دتعصب اوځان ستاينی څخه کرکه لري اودوروولی، انسانی مناسباتو دنيوی او اوخروی نيکمرغيو لاری چاری خلکو ته ورپه ګوته کوي لکه چي وايي:

زه عاشق يم سرو کار مي دی له عشقه — نه خليل نه داودزی اونه مومند يم

او يا وايي:

دادنيا خدای له عشقه پيداکړی — دجملوو مخلوقاتو پلار دی ادا

او يا وايي:

په هر دم کی نوې نوې تماشې کړم — زه رحمان دخدای وکړه وته حيران يم

او يا وايي:

هيڅ تغير او تبديل نه لري رحمانه — تل تر تله بر قرار دی رب زما

او يا وايي:

که محنت که مشقت دی خو ددين دی — په کار نه دی بل محنت په دا دنيا
بی له خدايه هرچی دی همه فانی دی — که لذت دی که زينت په دی دنيا

او يا وايي:

چی په ورخ دشيخئ لافی کړی رحمانه! — په شپه می له ميفروشه غوارې ولې؟

او وايي:

بد په بدو پښيماني کاندي رحمانه! — ته په خپلو بدو نه شوي پښيمانه

او يا وايي:

دوست دشمن دسړی واړه خپل عمل دی — هم په دا مقدار يي اجر موی په موی شی

او يا وايي:

داوبو اصل له خاورو پيدا کيږی — خاکساران دخاکسارانو آبروی شي

اويا وايي:

دوباره دي راتله نشته په دنيا — نن دی وخت دی که دروغ کړی که ربښتيا

اويا وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دنیا ده بې وفا **بې وفا ده په بقا**

اویا هم وایي:

نور عالم که ددنیا غمونه کاندي **درحمان سره دې غم داخرت**

بل دا چې په خپلو اشعارو کې دګل خان او جمال خان ددور او واقعیو یادونه کړي ده چې تر (1123) پورې ژوند یقیني دی ددغی دلایلو دخرګندولو نه وروسته داثابیتیږي چې رحمان بابا ژوند تر (1128)پورې ښودل شوې دي.

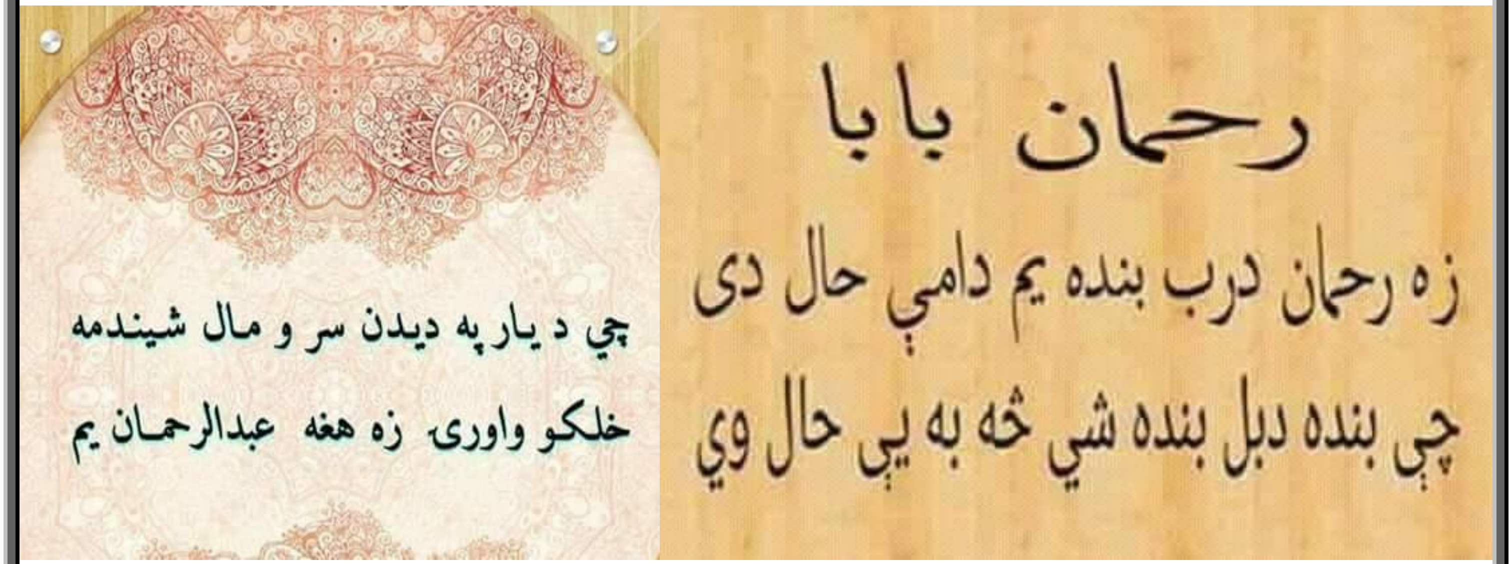

(c) ketabton.com: The Digital Library

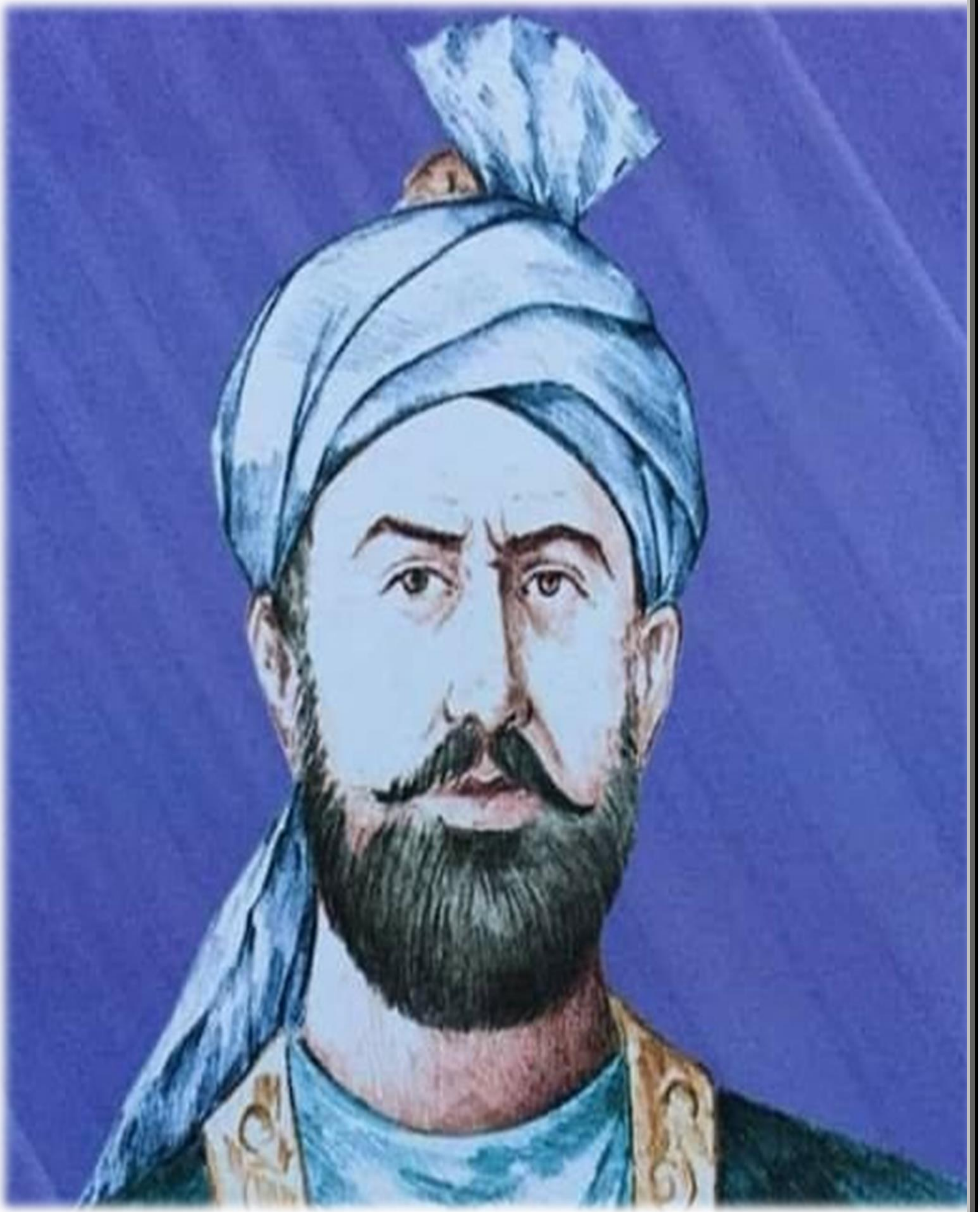

(c) ketabton.com: The Digital Library

میرویس نیکه

میرویس خان چې په حاجی میرنیکه مشهورو دیوولسمی پیړی په وروستیوکي دنازوپه نامه له یوی مور څخه چې یوه دینداره ښځه وه وزیږیده. پلاریي شاه عالم خان دهوتکوقوم له مشرانواومور یي سلطان ملخي توخي لوروه چې دواړه قومي مشرانو څخه ګڼل کیږي. په راوروسته وختونوکي څه وخت چې میرویس خان دجعفرخان سدوزی له لورسره واده وکړ، نو دنوموړي تولنیزحیثیت یي نورهم لوړکړاوځرنګه چې نوموړی یو نیک خویه،فصیح، مدبراوزړورسړی واوپه څنګ کی یی دسوداګری دنده هم پرمخ بیوله،نوځکه په ډیره اسانی سره یی وکولی شول چی دهغه وخت کندهار په خلکوکی ښه ځای ولری.

دهمدی خصوصیاتواو صفاتو په لرلوسره د کندهارښاردکلانترپه توګه هم وټاکل شو. او په دي مقام کی دخلکو اودهغه وخت کندهار دحکومت تر منځ دواسطی په توګه یيی دنده تر سره کوله خوپه همدی حال کي یی هم دخلکوله ملاتړ څخه لاس وانه خیست اوپه هغه لیک کی چی دده لاسلیک و دګرګین له زورزیاتي څخه په کی شکایت شوی واوداصفهان دربارته ولیږل شو داکار ددي لامل وګرزیدچی میرویس خان داځل دګرګین له خواونیول شواولاس نیولی اصفهان ته ولیږل شو.

میرویس خان مخکی له دی هم اصفهان ته سفرونه کړی وو اودصفوي حکومت اودربارله وضعی سره بلد و له همدی کبله نوموړی وتوانید چی نه یوازی ځان ته برائیت ورکړي بلکی دصفوی پاچا، سلطان حسین حضورته هم ورسید او مکي ته دتللو اجازه یی هم تری واخیسته.

نوموړي په مکه معظمه کی له مذهبی عالمانو څخه د ګرچی ګرګین په وړاندی دپاڅون فتوا ترلاسه کړه.
له اصفهان څخه کندهار ته دمیرویس خان له راګرزیدو سره سم داصفهان ددربار وضعه دګرګین په وړاندی بدله شوی وه ځکه داسی ګنګوسی اوریدل کیدی چی دروسی امپراطور پترکبیر غواړي ارمنستان او ګرجستان له خپل هیواد سره ونښلوی اوداهم ویل کیدل چی ګرګین سره له خپلوعسکروغواړی دپترکبیر سره یو ځای شی . دغه ګنګوسه ددي لامل وګرزیده چی میرویس خان له ډیرواک سره کندهارته بیرته وګرزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوموړی داخل په کندهار کی په ډیری حوصلی سره دپردیو په وړاندی دپاځون لاری برابری کړی. په ځانګړی توګه د(1121/1709ز)کال په پسرلی کی هغه وخت چی ګرجی لښکری د ګرګین دوراره الکساندرتر مشری لاندی دکندهاربناردارغستان او کاکړو دخپلو په نیت وتلی وی نو ډیره ښه زمینه مساعده شوه اوپه دی حال کی میرویس خان او نورقومی مشران دمانجی په نامه په یوه سیمه ییزه جرګه کی سره راټول شول اوله میرویس خان سره یی ګرګین اودصفوي دولت دیری ګرجی لښکری دکندهاربنار ته دخلوینتومیلوپه واټن پروت کلي(ده شیخ)کی غافلګیره او بیاووژلي.

الکساندر اوپوځونه یی هم چی دکاکړوله جګړی ښخه راګرزیدلي وو،په ډیری سختی وتوانیدل چی له جګړی وتښتی او ګرشک ته ځان ورسوی.
په دی ترتیب دبایزید انصاری ترمشری لاندی دروښاني پاځون، دخوشحال خان ختک ترمشرئ لاندی دختکوترپاځون وروسته دکندهارپاځون دخپلواکی ګټلوپه لاره کی دریم ګام ګڼلی شو. چی دکندهاردخلکو په ګډون ترسره شو چی زموږ په هیواد کی یی د خپلواکه دولت بنسټ کیښود.
دصفویانو له خوادکندهاردبیانولوپرله پسی هڅو،څه ګټه ونه کړه او میرویس خان، ملی قاید ترنامه لاندی اته کاله دکندهارواکی په لاس کی درلودي. میرویس خان نیکه په(1127/1715ز) کال کی مړ شو.

میرعبدالعزیز

له میرویس نیکه وروسته دده ورور میر عبدالعزیزخان دکندهار حکومت مشری ترلاسه کړه خو نوموړی وروړسته له دوه کلونو حکومت دمیرویس خان نیکه دکړنلاری خلاف له صفوی حکومت سره دپخلاینی لاره خپله کړه.
دقومونو او قبیلومشرانو دنوموړی داکارخوښ نه شو اودمیرویس خان زوی میرمحمود يي دخپل کاکا وژلوته تشویق کړ اونوموړی وروسته له دی کاره په(1129/1727ز) کال کی دننګرهارپرتخت کیناست.

خوشحال خان خټک

کله چي مغلو په هند کي پاچاهي کوله، د ملک شهباز په کور کي یو هلک پیدا شو ، په کال ۱۰۲۲ هجري . پر دې هلک یي خوشال نوم کیښود. خوشال د کوچنیوالي څخه زړه ور او هوښیار وو. کله به چي د پلار سره په مجلس کي ناست وو د مشرانو او خپل پلار خبروته به یي غوږ نیوه او په خبرو کي به یي ډیر فکر کاوه. خوشال خان دري ورونه درلوده. خو تر ټولو ورونو دی هوښیار او پوه وو. خوشال له کوچنیوالي څخه ډیر زړه ور معلومیده.

د خوشال پوهه او هوښیاري ورځ په ورځ زیاتیده، په شل کلني کي یي ډیر کتابونه ولوستل او د زیاتي پوهي خاوند سو. په شل کلني کي یي په شعر ویلو شروع وکړه. شعرونه یي د پښتونولی د احساساتو ډک دي. یوه ورځ ملک شهباز خان خوشال ته وویل، خوشاله زویه، که ته د خپل کام په مشرۍ ومنل شی نو څه به وکړې؟ خوشال ورته وویل، تر څو ژوندی یم د قوم او اولس د هوساییني او د هیواد د لوړوالي د پاره به خدمت کوم. دا به زما د پاره د خوښی ځای وي چي زه خپل اولس ته خدمت وکړای شم.

کله چي خوشال خان د قوم د خوا په مشر ی وټاکل شو د هند پاچا اورنګزیب ورته وویل ستا پلار زما په دربار کي ډیر قدر لري. خو پام کوه چي پښتانه د مغلو په مقابل کي سر در څخه پورته نه کړي،خوشال خان دده خبرو ته غوږ و نه نیوه او پښتانه یي دمغلو مقابلی ته ودرول ،اورنګزیب چي دده له کاره خبر شو خوشال خان یي بندي کړ او د هند جیل ته یي ولیګه. خوشال خان په هغه جیل کي د غیرته ډک شعرونه ولیکل.

خوشال خان د ۷۸ کالو په عمر مړ سو. خو نوم یي تل ژوندی دئ.

د خوشال خان شعرونه خو ډیردي خو دلته به یي یو شعر ولولئ:

چی ښایست لری په ستورو | داسماننداره ګوره
ددی خپل وجود په باغ کی | په هرشان ننداره ګوره
چی هر ګل ورته نظر کړی | دباغوان ننداره ګوره
راشه وغوره سترګی | دجهان ننداره ګوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحال خان يو زړور او په پښتنو کلک مين سړی و،ده به تل هڅه کوله چی خپل قوم او پښتنو ته خدمت وکړی، خوشحال خان سره له دی چی يو زړور او دجنګ په ډګر کی غښتلی وه، يونامتو شاعر هم و چی ډير شعرونه يې په خپل نوم ثبت کړی دی .

لکه چی وايي:

زه خوشحال توره په لاس کفن په غاړه

که خبر شوم چې پښتون دچا غلام شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تیمورشاه پاچاهي (1793_1773)زیږدیز:

تیمور شاه داحمد شاه بابا زوی په 1742 زیږدیز کال په مشهد کې زیږیدلی دی. هغه دزدهکړوخاوند او ددری ژبې شاعر و.
داحمدشاه بابا دمړینې پروخت کې یې دهرات دوالی په توګه دنده درلوده.
تیمور شاه خو داخلی او بهرنې پاڅونونه په بریالی توب سره له منځه یوورل. تیمورشاه دخپلی پاچاهی په 20 کلنه موده کی وکړای شول چې هغه سیمی چی پلار یې ورته په میراث پاتی وې، وساتیږ.دهغه تر مرګ وروسته دهغه دزامنو بې اتفاقی ، دایران لاسوهنې او دروسانو او انګلیسانو سیالی دافغاني لویې امپراطورۍ دسقوط سبب شوې،تیمورشاه په 1793ز کال کې مړ او دکابل په چهارباغ کې خاورته وسپارل شوړ.

دامیر عبدالرحمن خان واکمني

دانګلیسانو له ماتی سره سم په 1880ز کال کی دانګلیسانو او امیر عبدالرحمن خان تر منځ لیکنی رالیکنې او اړیکی پیل شوی. ددغو اړیکو په لړ کې دانګلیسانو له خوا دعبدالرحمن خان سلطنت په رسمی وپیژندل شو.

امیر عبدالرحمن خان کله چی دپاچاهي اعلان وکړ دانګریزانو تیریو پر افغانستان باندی ډیری ستونزی را منځته کړې وی،کابل خپل ارزښت له لاسه ورکړی و.
امیر عبدالرحمن خان دپوځی موخو تو دمرکزی دولت دغښتلتیا لپاره پیسو ته اړتیا درلوده. دلګښتونودپوره کولو یوه لاره هم دمالیاتو زیاتول وو، مالیات یې وضع کړل اوپه مستقیمه اونامستقیمه توګه یې تر لاسه کړل........

ددغې دورې دناخوالو پیښنو څخه یوه هم دافغانستان دختیځ او سویلی پولو ټاکل دډیورنډ دکرښې په واسطه وه.
مارتیمرډیوردند په 1893ز کال دانګریزانو له خوا دیو پلاوی په مشرۍ دبریتانوی هند اوافغانستان تر منځ دپولو دټاکلو لپاره ټاکل شوی و، نوموړی دبریتانوی هند اوافغانستان ترمنځ پولو په خپله ګټه وټاکله او دسیاسی، پوځی او اقتصادی فشارونوله لاری دغه کرښه پر افغانستان وتپله.چی هیڅکله دافغانستاندخلکو له خوا دغه پوله منل شوی نه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلطان محمحد فاتح

داځل کله چې سلطان محمد خان په تخت کيناست نو عمر يې تر دوويشت کلنۍ پورې رسيده . دده نه مخته هغه دوه ځلې ، په داسې حال کې چې عمر يې يوازې څوارلس او پنځلس کاله و ، دخپل پالر په ژوند کې په تخت ناسته کړې وه . د سلطان مرادخان ثاني د مړيني سمدستي وروسته د سلطنت اراکينو هغه ته د سلطان دمړيني په اړه خبر ورکړ او هغه هم سمدالسه او پرته له ځنډه د کوچنۍ اسيا څخه د اورنه په لور را ستون شو . څکه همدلته دهغه د تخت د کيناستو مراسم هم تر سره کيدونکي و . سلطان محمد خان د عثماني کورنۍ اوم ځوان سلطان و ، د عثماني سلطنت بنسټ ايښودونکي پخپله) عثمان خان (و چې د » غياث الدين کيخسرو سلجوقي « زوم و . سلطان محمد خان د عثمان خان د شا څخه اووم نسل جوړيږي ، د عثماني سلطنت بنسټ د نن څخه نژدې يوسلوديرش کاله پخوا هغه وخت کيښنول شو چې په (1300) عيسوی کال تاتاريانو په کوچنۍ اسيا يرغل وکړ او هلته يې سلجوقي واکمن) سلطان عالؤ الدين (اوبيا دهغه وروسته د هغه زوې غياث الدين کيخسرو وواژه . غياث الدين کوم زوې نه درلود ، يوازې يوه لور يې درلوده چې دعثمان خان په نکاح کې وه . په دې اساس د سلطنت اراکينو په يوه خوله او يوې راې سره عثمان خان د قونيا په تخت کيناوه او دخپل پادشاه په څير يې و منود. په دې توګه د » اسرائيل بن سلجوق « د زوزاکه څخه ، چې په (1077)کې يې خپل نظام جوړ کړې و ، په (1300) عيسوي کال کې نظام والړ او اوپه ځاې يې د عثماني سلطنت جوړ کړل شو. او دې سلطنت تر (1915) عيسوي کاله پورې دوام وکړ .... دعثماني سلطنت څخه مخته د سلجوقيانو پادشاهي وه ، دهغوې نيکه اسرئيل بن سلجوق نوميده . دا هغه څوک و چې د سلطان محمود غزنوي په حکم د هندوستان کالنجر په عسکري کال کې اوه کاله بندي شوي و . دعثماني سلطنت بنسټ ايښوونکې عثمان خان د سلجوقي حکمران په وخت کې د انګورې په سيمه کې د » ارطغرال « په کورنۍ کې پيدا شوي و . دا دسلطان عالؤالدين سلجوقي د حکمرانۍ وخت و . هغه د ارطغرال دميراني اوهمت د کتلو وروسته ، هغه ته د بازنطينې د سرحداتو جاګير ور و سپاره . سلجوقي سلطان عالؤالدين د ارطغرال خان د احساناتو ممنون او مشکور هم و . سلطان محمد خانِ فاتح wپه حقيقت کې د سلطان محمد خان قبيله هم په لمړيو کې دهغو مهاجرو قبيلو څخه وه چې د چنګيز خان دحملو څخه يې خپل کلى کور او وطن پريښې و او په دشتو او غرونو کې يې سره تيندکونه وهل . دا قبيله د » ترکانو اوغوز« د قبايلو يوه برخه وه . چې د عثمان خان نيکه دارطغرال خان پالر » سليمان شاه« په مشرۍ کې خپل هيواد خراسان (افغانستان) پريښې و او په مختلفو هيوادونو کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرزیدو را ګرزیدو وروسته د شام(سوریې)په لور ور واړده شوي وو . دوې چې کله د فرات ددریاب څخه تیرشول نو سلطان محمد خان خراساني نیکه (سلیمان شاه) په هغه دریاب کې ډوب شو او و مړ . دهغه د مړیني نه وروسته د دې قبیلې ډیره برخه خپره وره شوه ، خو کوم کسان چې پاته شول هغوې د ارطغران خان او دهغه د وروړ< دوندارخان > سره یو ځاي د کوچنۍ اسیا په لور روان شول او هلته د سلطان عالؤالدین سلجوقي دسلطنت پولو ته ور ننوتل « . الرډ ایوسلي د ترکي ایمپایر « تر لیکني الندي لیکي چې : چنګیزخان خوارزم شاه له منځه وړي و . اودهغه ټول سلطنت یې دخپلو زامنو تر منځه وویشه . کله چې د خراسان دا ماتي خوړلي در په در شوې قبیله د سلیمان شاه د ډوبیدو او مړیني وروسته د ارطغرال خان په مشرۍ د سلطان عالؤالدین سلجوقي سلطنت ته ور ننوته نو شمیره یې څلورسوه او شل کورنو ته رسیده . ددغو څلوره سوه اوشلو کورنیو دغه ډله دسلطان عالؤالدین تر سیوري الندي دېنا اخستلو له پاره دقونیا د پایتخت په لور ور روان و چې په الره کې ارطغرال ته دوه فوځي ډلي په جنګ کې را ګیر څرګندي شوې . هغه یوه خوا هم نه پیژندله خو کله یې چې وکتل چې دهغوې یوه ډله د شمیرې له اړخه کمه او بله ځواکمنه ده نو سمدالسه د خپلو ۴۴۴ ملګرو سره یو ځاې دهغه کمزورې ډلې خوا یې ونیوله او داسي زبردسته حمله یې وکړ چې دبنمن یې تیښتي ته و هڅاوه . دبنمن میدان پریښود او خپلي پښي یې سپکي کړې . دفتحي نه وروسته هغه ته ډاګیزه شوه چې دهغې ډلې مرسته یې چې کړې ده هغوې د سلطان عالؤالدین سلجوقي د فوځ کسان و، او مقابل لورى یې تاتاریان وو . د ارطغرال ددې میراني په بدل کې سلطان عالوالدین سلجوقي هغه ته د دسفوت زرخیزه سیمه چې د سقاریه ددریاب په ښي لورې د بازنطیني (قسطنطنوي) پولو سره نښتي وه ، ورکړه ، تر څنګ یې ورته سفوت ښار هم ور بابښه . ارطغرال اودهغه ملګري چې د خراسان او ارمینیا څخه راغلي و ټول همدلته میشت شول . سلطان عالوالدین سلجوقي ارطغرال خان ته په دې سیمه کې دخپلو فوځونو د ساتلو اجازه هم ورکړه . او ترڅنګ یې ورته د بازنیطیني عسکرى کالو عسکرو ته د درس ورکولو حکم هم وکړ. دبازنطیني سلطنت مرکز قسطنطنیه وه. عالوالدین سلجوقي چې کوم خراساني ځوان ارطغرال ته په بازنطیني باندي دحملو کولو وینا کړى وه نو نژدې یونیم سل کاله وروسته دهمغه شخص د زوزاکه څخه سلطان محمد فاتح پیدا شو چې بالخره یې بازنطیني سلطنت) قسطنطنیه (فتحه کړه او د عیسویت د نړۍ دیوالونه یې سره ولړزول سلطان محمد خانِ فاتح ارطغرال خان په (1288) کال کې د (90) کالو په عمر له دې نړۍ څخه سترګې پټې کړې . هغه په خپل ټول ژوند کې د سلطان عالوالدین د ځآنګړې پاملرنې الندې و . ان تر دې چې داسي وخت هم راغي چې ارطغران د سلطان عالوالدین د نائب په څیر د تاتاریانو او بازنطینانو ګډ فوځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ماتې ورکړه . ددې په بدل کې ورته سلطان عالوالدين سلجوقي د » بني شهر او بروصه شهر « سيمي هم ورحواله کړی . او د ارطغرال د جاګير د نوم يې « سلطانوي « کيښود او هغه يې دخپلو فوځونو سپه ساالر و ټاکه . هالل ، دسلطان عالوالدين سلجوقي د بيرغ نښه وه ...... د ارطغرال خان د مړيني وروسته دهغه ستر زوی عثمان خان دهغه ځاې ناستې و ټاکل شو . همدا د عثماني سلطنت بنسټ ايښوونکې او ددې سلطنت لمړی تاجدارهم و . دهغه پالر په خپل ټول ژوند کې د سلجوقي سلطنت سره تلپاتي وفاداري درلوده . سلطان هم د خپل پالر په قدم قدم کيښود او همغسې تګالره يې خپله کړه . خو دا داسې وخت و چې سلجوقي سلطنت خپله اخري ساه اخسته اوپه کوچنۍ اسيا کې ملوک الطوايفي حاکمه شوي وه. عثمانيان يواځې دبازنطيني دښمنانو په مقابل کې جنګيدل اويا په بله ژبه ، عثمانيان يواځې د عيسويانو پر خالف په جنګ رانښتي و . په دې وختو کې د قسطنطنيي پادشاه د خپلو درو ساتنه و نه شوه کړاې او عثماني فوځونه دهغه (دتهينيا) ميدانو ته ور ننوتل . بازنطيني سلطنت چې درسول اهلل صلی اهلل عليه وسلم په وختو کې د ځواکمنو سلطنتونو څخه و د عثمان په وخت کې د زوال سره مخ شوی و . هلته دخپل منځې جګړو او حکومتي بدنظميو عثماني فوځونو ته موقع اوفرصت برابر کړې و چې هغوې دې د بازنطيني سلطنت په ډيرو برخو باندې ولکه وکړي . ددې نه مخته داسې يو وخت و چې بازنطيني سلطنت ان د کوچنۍ اسيا تر پولو پورې را غوځيدلې و . خو اوس په کوچنۍ اسيا کې د بازنطين سره يواځې » نائيسيا او نائيکوميډيا« سيمي اودهغې شاوخوا کلي پاته شوي و . د بازنطيني سيمو په لور د عثمان د توجه علت دهغه داسالم د تبليغ کول و . په هر صورت عثمان د اسالمي فوځونو له پاره داروپا دروازې پرانستې او د دانيال دروازې پرانستل د عثماني نسل له پاره يوه لوبه وګرزيده . عثمان د سلجوقي سلطان د فرمانبرداری په اساس ستری ستری معرکې سر کړې دي چې ددې ډلې څخه د » قراجه حصار « معرکه تر ټولو مشهوره ده . ددې کال د فتحه کولو په واسطه مسلمانانو اروپايانو ته خبر ورکړ چې نور نو دهغوې د حکومت دوران مخ په ختميدو دي . سلطان عالوالدين سلجوقي خپل ميرنې سپه ساالر عثمان ته د« نيزبيګ« خطاب ورکړ او هغه ته يې په خپل نوم دسکي د جاری کولو او په خپل نوم د خطبې د ويلو اجازه هم ورکړه . په دې توګه عثمان ته د شاهي لقب تر څنګ دپادشاهۍ نور ټول امتيازات هم ور په برخه شول . اوبيا لږ څه پاته کمښت هم په راتلونکو کلونوکې له منځه والړ . او دا هغه وخت و چې عثمان دسلطان عالوالدين سلجوقي او دهغه د زوی ديرلپسي مړيني وروسته او ازاد او خپلواکه تاجدار په توګه را څرګند شو سلطان محمد خانِ فاتح د سلجوقي کورنۍ د حکومت د پاې ته درسيدو سره سم د ال عثمان حکومت پيل شو . خو يو شمير سلجوقي اميرانو لکه (دکرمانيا امير)عثمان ته په ډيره کرکه او حسادت سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتل ، او هغه یی خپل رقیب ګڼانه . همدا علت و چې لږه موده وروسته د عثمان او د کرمانیا دامیر تر منځه د جنګونو یوه نه پای ته رسیدونکي لړۍ و نښته . اودا لړۍ هغوي د پرلپسي ناستځایو تر منځه هم همغسي جریان پیدا کړ . عثمان داسالمی حکومت بنسټ کېښود او په (1301) کال یی د » ټایئکومیډیا« سره رانښتي د »قیون حصار« کال کې په لمړني ځل د قسطنطنیا دشاهنشاهي فوځ سره مقابله وکړه او په دې مقابله کې ورته ډیره ستره بریا تر السه شوه . او تر شپږو کالو پورې یی د فتوحاتو لړۍ تر » بحراسود« پورې و غځیده . هغه په خپل ژوند کې په دری محاذونو کې په یوه وخت فتوحات تر السه کول ، ..لمړی .... دباغي سلجوقي امرانو پر خالف .... بل ...د تاتاریانو پر خالف . .. دریم .... دبازنطیني فوځونو یعني د قسطنطنیی د پادشاه پر خالف.... په (1307) عیسوي کال کې عثمانیانو دبروصې ښار کالبند کړ، دا ښار په قسطنطنیه کې د کوچنی اسیا په نامه یادیده . دا د نړی تر ټولو اوږده کالبندي وه چې تر لسو کالو یی دوام وکړ. بالخره په (1326) عیسوي کال کې کالبندو فوځونو خپلې وسلې کېښودي او دعثمان خان زوی اولخان د فاتح په څیر دې کالته ورننوت ، په دې وختو کې عثمان خان په »سفوف« کې د مرګ په بستره باندې پروت و ، خو دهغه د مړینی څخه مخته د هغه زوی اولخان هغه ته د دې سوبې خبر ور ورساوه . همغه و چې عثمان خان هغه خپل ځای ناستې و ټاکه او حکم یی وکړ چې دمړیني وروسته یی په بروصه کې خاورو ته وسپاري. تر څنګ یی حکم وکړ چې بروصه د عثماني سلطنت له پاره پایتخت وګرځوي . هغه دهغه د وصیت په مطابق همملته په بروصه کې خاورو ته وسپارل شو . د»عثماني دولت « تر نامه الندی تاریخ لیکي چې :عثمان خان د عثمانیه دولت لمړی تاجدار و . هغه هیڅکله هم دخپل ځان له پاره دسلطان کلیمه نه استعمالوله . دهغه زوی اولخان او لمسي) مراد اول (هم دخپلو ځانو له پاره د امیر کلیمه استعمالوله .د عثمانیه سلطنت د بنسټ ایښودونکي عثمان واده هم په ډیره په زړه پوری توګه تر سره شوي و . هلته د ښار سره نژدې د »ابتروني « په سیمه کې یو خدای پالې عالم او درویش صفته انسان » اوبالي »نومي اوسیده ، عثمان به دخپلې ځوانی په وخت کې هلته ډیر ورته ، هغه یوه ډیره ښایسته اوحسینه لور درلوده چې) مال خاتون (نومیده . یوه ورځ په ناځاپی توګه د عثمان سترګې په دغه پیغله و نښتې ، او دکتلو سره سم پرې عاشق شو. هغه سمدالسه د نکاح پیغام ور ولیږه خو » اوه بالي « د یوه درویش او د سلطنت د امیر تر منځ د توپیر په پوهیدو باندې دا پیغام ونه مانه . ان تر دوو کالو پورې د عشق او محبت دا لړی روانه وه ، عثمان هم د اوه بالي کور ته تګ راتګ ته دوام ورکړ . په دې وخت کې څو نورو ترک سردارانو هم چې په ځواک او شهرت کې د عثمان څخه کم نه و د مال خاتون سره د واده کولو هیله څرګنده کړه . خو اوه بالي هغوی ته هم ځواب ورکړ . بالخره داسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه ورځ را غله چې عثمان هملته د » اوه بالي « په کور کې پاته شوې و یو عجیب او غریب خوب یې وکوت . » ویی کتل چې یوه سپوږمۍ د اوه بالي دسیني څخه را ووزي او کرار کرار ترې د څوارلسمي سلطان محمد خانِ فاتح سپوږمۍ جوړه شي او بیا د عثمان په سیني کې ور ننوځي ، بیا دهغه اړخه یوه ځواکمنه ونه راشنه شي چې همداسي پسي ستریږي ، ان تردې چې ددې وني شاخونه د وچې او لمدې ټول ځایونه را و نغاړي ، د ونی د جرړو څخه د نرۍ څلور ستر دریابونه دجله ، فرات ، نیل او ډینوب را بهیږي او څلور ستر غرونه ، کوه قاف ، د بلقان غر ، دتور غر ، او د اتلس غر ددې شاخونه سنبالوي . په دې وخت کې یوه تیزه هوا راپیدا شی اودهغې ونی د پانو مخ چې په شکل کې توری ته ورتوالي لري د یوه ستر ښار لورې ته وګرځوي ، دا ښار ددوو سمندرونو او ددوو لویو وچو د رایوځاي کیدو په نقطه کې پروت دې ، او د یوې ګوتي په څیر را څرګندیږي . پدې ګوته کې دوه زمرد او دوه نیلم ځاي په ځاي شوي دي، عثمان غوښتل دا ګوته په ګوته کړي چې یو ناڅاپه ګوته سره را خالصه شوه«...... د بیداریدو وروسته یی خپل خوب اوه بالي ته بیان کړ ، اوبالي په دې خوب کې د عثمان له پاره ښه راتلونکې وکوت اوهغه یی یوه غیبي اشاره و ګڼله او دخپلي لور » مال خاتون « نکاح یی ورسره وکړه . د عثمان همدغه خوب چې هغه نژدې یونیم سل کاله مخته لیدلي و د هغه د کړوسي سلطان محمد له اړخه پوره کیدونکې و . ددوسمندرونو او ددوو لویو وچو د رایوځاي کیدو نقطه د قسطنطنیی ښار و ، د سلطان محمدخان پلرونو او نیکونو کې د عثمان خان یو زوې » اورخان « هم د یوه فاتح او بهادر پادشاه په نوم یادیږي، دا عثماني سلطنت دویم تاجدار او د عثمان خان تر ټولو کوچني زوې و . دهغه مشر ورور عالوالدین داسالمي علومو شوقی و تر څنګ یی د تصوف اوفلسفي سره هم ډیره مینه درلوده ، هغه ډیره پوه او مدبر انسان و ، د زمکې پرمخ تر ټولو لمړی منظم ، په دریشی سنبال ، تنخوا لرونکې او په فوځي ځایو کې اوسیدونکې فوځ » یني چري « دهمغې په سال او مشورې سره جوړ کړل شو . دهغه سره په دې مشوره کې » قراخلیل « هم شریک و . ددې نه مخته په نړۍ کې فوځونه منظمیدل او په ځانګړیو کالیو هم سنبالیدل، خو دا کار به یواځې او یواځې د جنګ په ورځو کې تر سره کیده . د رومیانو او یونانیانو په سلطنتونو کې هم همدا ډول رواج و . دسیدنا عمر رضی اهلل عنه په وخت کې د عسکرو له پاره تنخوا ګاني ټاکلې شوې وې او د رخصتیو رواج هم دهمغه له وخته پیل شوې و، خو په هغو وختو کې د فوځي بارکونو او یاد تلپاتې عسکري تمځایونو آند له چا سره نه و . په دې اساس دا کار تر ټولو لمړی اورخان د خپل مشر ورور عالوالدین او خپل دوست قرا خلیل په سال سره تر سره کړ . هغه ټول هغه ځوان عیسوي بندیان چې په مختلفو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګونو کې يې نيولى و د روزنې له پاره همدې ډول روزنځايو کې واچول او يو باقاعده فوځ يې ترېږ د » ينې چري « په نامه جوړ کړ.

دسلطان محمد فاتح دوران په (1481) کال کې پاى ته ورسيد. د (1451)نه تر (1481) پورى ،په ديرشو کالو کى سلطان محمد فاتح په قسطنطنيه باندى حکومت وکړ. د سلطان په وخت کى اسالمى حکومت د اروپا تر لرى لرى ځايو پورى و غځيد .دسلطان فاتح نه وروسته عثماني حکمران » سليمان اعظم قانونى « (1550نه تر 1566) پورى ډير شهرت وموند .مشهور امير البحر) خيرالدين باربروسا(دهمدى سلطان په وخت کى مشهور شو ، دخادم الحرمين االشريفين لمړنى لقب تر ټولو دمخه » بايزيد« خپل کړى و . خوپه عثمانى حکمرانانو کى د خالفت منصب تر ټولو دمخه (لمړى سليم عثمانى) ته ورکړل شوى و . اخرى عباسى خليفه » المتوکل « و چى په قاهره کى يى د سالطين مملوک تر سيورى الندى ظاهرى شان وشوکت درلود خو په حقيقت کى دواکمنى څخه بى برخى وو ..... دخالفت پګړى (اول سليم عثمانى) ته په سر ايښوول شوى وه . دمقدسو مقاماتو کنجګانى ، د انحضرت صلى اهلل عليه وسلم مبارکه توره ، علم او څادر د خالفت دسند په توګه » سليم « ته ورکړل شوى و . دهمدى وروسته د عثمانى خلفاؤ نومونه په خطبه کى اخستل کيدل . عثماني سلطنت نزدى شپږ سوه کاله دوام وکړ او د عثمانى خالفت اخرى بدنصيبه خليفه » سلطان عبدالحميدخان ثانى « و ، چى حکومت يى د لمړى عمومي جنګ پا پايلو کى له منځه والړ . دغه خليفه په (1918) کال د نظربندى په دوران کى ساه ورکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دنیکمرغه او سوکاله افغانستان په هیله)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library